

redakcja naukowa:
Monika Florczak-Wątor
Andrzej Grabowski

ARGUMENTY I ROZUMOWANIA PRAWNICZE W KONSTYTUCYJNYM PAŃSTWIE PRAWA

KOMENTARZ

Michał Araszkiewicz · Marcin Biskupski · Aleksandra Dębowska
Monika Florczak-Wątor · Filip Gołba · Andrzej Grabowski
Justyna Holoher · Dominika Kowalska · Jakub Kret
Marcin Krzemiński · Zuzanna Krzykańska · Barbara Krzyżewska
Magdalena Latacz · Rafał Michalczak · Magdalena Michalska
Maciej Pach · Oskar Pogorzelski · Kaja Ptak

gościnnie: Manuel Atienza

PRAWO
KONSTYTUCJA
ARGUMENTACJA

Argumenty i rozumowania prawnicze
w konstytucyjnym państwie prawa

Komentarz

PRAWO
KONSTYTUCJA
ARGUMENTACJA

SERIA POD REDAKCJĄ
TOMASZA GIZBERT-STUDNICKIEGO
I PIOTRA TULEI

REDAKCJA NAUKOWA:
MONIKA FLORCZAK-WĄTOR • ANDRZEJ GRABOWSKI

Argumenty i rozumowania prawnicze w konstytucyjnym państwie prawa Komentarz

Michał Araszkiewicz • Marcin Biskupski • Aleksandra Dębowska
Monika Florczak-Wątor • Filip Gołba • Andrzej Grabowski
Justyna Holocher • Dominika Kowalska • Jakub Kret
Marcin Krzemiński • Zuzanna Krzykalska • Barbara Krzyżewska
Magdalena Latacz • Rafał Michalczak • Magdalena Michalska
Maciej Pach • Oskar Pogorzelski • Kaja Ptak

gościnnie: Manuel Atienza

Kraków 2021

© Copyright by Monika Florczak-Wątor & Andrzej Grabowski , Kraków 2021

Recenzent

prof. zw. dr hab. Tomasz Gizbert-Studnicki

Redakcja

Ewa Dąbrowska

Projekt okładki

dr hab. Grzegorz Kuca, prof. UJ

ISBN 978-83-8138-336-3 [druk]

ISBN 978-83-8138-337-0 [online, pdf]

<https://doi.org/10.12797/9788381383370>

Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2015/17/B/HS5/00457

Stan prawny: 1 lipca 2020 r.

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431-27-43, 12 421-13-87

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

Spis treści

Przedmowa (<i>M. Florczak-Wątor, A. Grabowski</i>)	9
Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie (<i>A. Grabowski</i>).....	23
Teoria konstytucyjnego państwa prawa a topiczny model argumentacji prawniczej (<i>J. Holocher</i>)	30
Aksjologia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (<i>M. Florczak-Wątor</i>).....	61
Rozumowania prawnicze i schematy argumentacyjne w sądowym stosowaniu prawa (<i>M. Araszkiewicz</i>)	90
KOMENTARZ do argumentów i toposów prawniczych (<i>M. Araszkiewicz, M. Biskupski, A. Dębowska, M. Florczak-Wątor, F. Gołba, A. Grabowski, J. Holocher, D. Kowalska, J. Kret, M. Krzemiński, Z. Krzykalska, B. Krzyżewska, M. Latacz, R. Michalczak, M. Michalska, M. Pach, O. Pogorzelski, K. Ptak</i>).....	157
Wstęp (<i>A. Grabowski</i>)	159
1. <i>Ius est ars boni et aequi</i>	168
2. Zasada dobra wspólnego.....	183
3. Zasada demokratycznego państwa prawnego	196
4. Zasada ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa	224
5. Zasada ochrony praw słusznie nabytych.....	239
6. Zasada pewności prawa.....	249
7. <i>Lex non obligat nisi promulgata</i>	263
8. <i>Lex retro non agit</i>	274

9. <i>Ignorantia iuris nocet</i>	286
10. <i>Clara non sunt interpretanda</i>	301
11. Argument ze sprawiedliwości społecznej	316
12. Argument ze zmian społecznych	327
13. Nakaz wykładni prawa zgodnie z zasadami prawnymi	342
14. Argument z odwołania się do wartości pozaprawnych	363
15. Zasada słuszności	381
16. <i>Summum ius summa iniuria</i>	396
17. <i>Ex iniuria non oritur ius</i>	408
18. <i>Lex iniustissima non est lex</i>	417
19. Prawo nie powinno ustępować przed naruszeniem prawa	439
20. Założenie racjonalnego prawodawcy	453
21. Nakaz respektowania dyrektyw techniki prawodawczej w procesie interpretacji	467
22. Nakaz uwzględniania definicji legalnych	480
23. Nakaz określoności przepisów prawa	491
24. Argument z typu przepisów prawa	500
25. Zakazy wykładni synonimicznej i homonimicznej	510
26. <i>Lege non distinguente nec nostrum est distinguere</i>	527
27. Argument z języka powszechnego	534
28. Nakaz stosowania reguł syntaktycznych języka ogólnego (powszechnego)	547
29. Zakaz wykładni <i>per non est</i>	556
30. Argument <i>a rubrica</i>	564
31. Argument systemowy	576
32. Argument z unikania sprzeczności	588
33. Dyrektywa wykładni holistycznej	596
34. Argument z woli historycznego prawodawcy	612
35. Argument z <i>ratio legis</i>	623
36. Argument teleologiczny (celowościowy)	635
37. Wnioskowanie z celu na środki	650
38. Argument z natury rzeczy	661

39. <i>Impossibilium nulla obligatio</i>	675
40. Argument <i>ad absurdum</i>	688
41. Nakaz respektowania zasady derogacji wyraźnej	700
42. <i>Lex superior derogat legi inferiori</i>	707
43. <i>Lex specialis derogat legi generali</i>	719
44. <i>Lex posterior derogat legi priori</i>	726
45. <i>Lex posterior generalis non derogat legi priori speciali</i>	740
46. Zasada legalizmu	751
47. Zakaz wykładni prawotwórczej	765
48. Zakaz wykładni rozszerzającej/zwężającej	778
49. <i>Exceptiones non sunt extendendae</i>	787
50. Argument <i>a contrario</i>	796
51. Nakaz pierwszeństwa wykładni językowej	804
52. Argument <i>ab exemplo</i>	826
53. Argument z poglądu dominującego	840
54. Nakaz wykładni prawa w zgodzie z konstytucją	849
55. Domniemanie konstytucyjności ustawy	861
56. Argument ze spójności	878
57. Nakaz respektowania hierarchii źródeł prawa	895
58. Nakaz (zasada) interpretacji prawa zgodnie z prawem międzynarodowym	910
59. Nakaz prounijnej wykładni prawa krajowego	922
60. Argument prawnoporównawczy	934
61. Zasada podziału władzy	951
62. Zasada godności człowieka jako źródła wolności i praw	967
63. Zasada proporcjonalności	986
64. Zakaz naruszania istoty konstytucyjnych wolności i praw	1001
65. Zakaz nadmiernej ingerencji w sferę praw człowieka	1013
66. Argument <i>a fortiori</i>	1028
67. Zasada równości	1038
68. Argument z analogii	1052
69. <i>Ubi eadem legis ratio, ibi eadem legis dispositio</i>	1072

70. Zakaz wykładni prowadzącej do luk	1080
71. <i>Nullum crimen, nulla poena sine lege</i>	1094
72. <i>Cogitationis poenam nemo patitur</i>	1113
73. Domniemanie niewinności.....	1120
74. <i>In dubio pro reo</i>	1133
75. Domniemanie i ochrona dobrej wiary.....	1147
76. Sama możliwość wątpliwości nie powinna mieć rozstrzygającego znaczenia ...	1163
77. <i>Ei incumbit probatio qui dicit, non ei qui negat</i>	1178
78. Argument z faktów notoryjnych	1191
79. <i>Audiat et altera pars</i>	1199
80. <i>Nemo (est) iudex in causa sua</i>	1214
81. <i>Iura novit curia</i>	1234
82. Zasada powagi rzeczy osądzonej (<i>res iudicata</i>)	1247
83. <i>Ius publicum privatorum pactis mutari non potest</i>	1261
84. <i>Ne eat iudex ultra petita partium</i>	1270
85. Zakaz <i>reformationis in peius</i>	1283
86. <i>Pacta sunt servanda</i>	1293
87. <i>Rebus sic stantibus</i>	1308
88. Zakaz nadużycia prawa.....	1324
89. <i>Nulla iniuria est, quae in volentem fiat</i>	1342
90. <i>Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet</i>	1356
91. <i>Nullum tributum sine lege</i>	1364
 Dekalog dobrego argumentatora (<i>M. Atienza</i>)	 1373
Autorzy	1377
Contents	1381
Summary (<i>F. Gołba</i>).....	1385

78. Argument z faktów notoryjnych

[1. FORMUŁY ALTERNATYWNE I POKREWNE] *Manifestum non eget probatione; Facta notoria probatione non egent; Notoria non egent probatione.*

[2. ISTOTA] Jedną z istotniejszych wartości podlegających ochronie w prawie procesowym to ekonomika procesowa. Jej przejawem jest dopuszczenie możliwości ustalania faktów w procesie bez przeprowadzania postępowania dowodowego, w oparciu o tzw. fakty notoryjne, których znaczenie procesowe „polega przede wszystkim na tym, że zwalniają one strony i sąd od obowiązku ich dowodzenia” (Piasecki 1961: 39). Skoro bowiem to, co oczywiste, nie wymaga dowodu (*manifestum non eget probationem*), to nie wymagają dowodu fakty powszechnie znane (*facta notoria probatione non egent*). W konsekwencji „fakty powszechnie znane wchodziły w skład materiału faktycznego na równi z faktami, które muszą być w procesie udowodnione” (Piasecki 1961: 46).

Fakty powszechnie znane to „zjawiska przyrody, okoliczności, i zdarzenia, które z założenia powinny być znane każdemu dorosłemu, rozsądnemu, charakteryzującemu się przeciętnymi wartościami człowiekowi, zamieszkującemu w siedzibie sądu rozstrzygającego” (Zieliński 2017: 449; por. np. wyrok SN z 5.02.2002, II CKN 894/99). Jeśli zaś chodzi o dziedzinę życia, której mają dotyczyć fakty notoryjne, mogą być to: położenie geograficzne miasta – siedziby sądu, wydarzenia historyczne (np. data zakończenia II wojny światowej, fakt powodzi w Polsce w 1997 r.), polityczne (stosowanie represji wobec działaczy opozycji demokratycznej oraz osób uznawanych za wrogów ustroju politycznego), zjawiska przyrodnicze (zamarzanie wody w temperaturze 0°C), procesy ekonomiczne. Stosownie do okoliczności za fakty notoryjne mogą zostać również uznane ustalone zwyczaje, o których mowa w art. 56 kc. W postępowaniu podatkowym mogą to być ponadto przypadki klęsk żywiołowych, mających znaczenie np. dla określenia wysokości podatku rolnego.

Notoryjność stanowi (obok uprawdopodobnienia i domniemań prawnych) surogat udowodnienia i wyjątek od reguły, zgodnie z którą przeprowadzanie dowodu co do zachodzenia faktów jest obligatoryjne. Pojęcia notoryjności używa się często nie tylko w odniesieniu do tzw. notoryjności powszechnej, tj. co do faktów powszech-

nie znanych, lecz także odnosząc się do notoryjności urzędowej, czyli przypadku, gdy dana okoliczność jest znana sądowi z urzędu. Wyższy stopień notoryjności powszechnej to oczywistość (Boratyńska, Królikowski 2020: 510).

Rodowód formuły podstawowej i jej względna niezmienność na przestrzeni lat stanowią o jej uniwersalności. Z kolei zbieżność jej znaczenia ze znaczeniem formuł alternatywnych wynika z faktu, że potrzeba unikania problemów dowodowych oraz upraszczania i przyspieszania postępowania dowodowego jest aktualna w kontekście każdego postępowania sądowego. Powszechność tego rozwiązania nie oznacza jednak, że problemy leżące u jego podstaw są trywialne, a dyskusja na temat jego słuszności – zakończona. W dalszym ciągu bowiem pozostaje otwarte pytanie o to, co należy uznać za fakty „powszechnie znane”, szczególnie w kontekście szerokiej dostępności Internetu i innych środków masowego przekazu, które mogą być źródłem informacji faktycznych.

[3. UZASADNIENIE] Argument z faktów notoryjnych ma charakter spożytywizowany. Obowiązek brania pod uwagę przez odpowiedni organ faktów znanych powszechnie oraz faktów znanych z urzędu sformułowany jest na gruncie każdej procedury (por. art. 228 kpc, art. 168 KPK, art. 106 § 4 ppsa, art. 77 § 4 kpa, art. 187 § 3 op).

Występowanie instytucji faktów notoryjnych w procesie ma na celu ochronę takich wartości, jak sprawność postępowania i szybkość zabezpieczenia interesów stron. Ochrona ta ma więc charakter instrumentalny, niemniej posiada kluczowe znaczenie zwłaszcza w kontekście skomplikowanych dowodowo postępowań sądowych. Należy zaznaczyć, że przepisy ustanawiające instytucję faktów notoryjnych oraz innych surogatów dowodzenia są uzasadnione także w kontekście reguł dotyczących postępowania dowodowego, niezależnie od tego, czy prowadzi się je w ramach postępowania sądowego, czy pozasądowego. Skoro bowiem regułą jest, że powinno się dowodzić faktu, na który powołuje się strona (co uzasadnia się tym, że orzeczenie może opierać się jedynie na ustaleniach prawdziwych), to w przypadku, gdy prawdziwość twierdzenia dotyczącego faktu nie podlega wątpliwości, ponieważ jest on powszechnie znany, odstępianie od tej reguły jest usprawiedliwione.

Konstytucyjnej podstawy toposu w stosunku do wszystkich procedur (zarówno sądowych, jak i pozasądowych) trzeba upatrywać w art. 2 Konstytucji RP, zgodnie z którym Rzeczypospolita Polska to demokratyczne państwo prawne, urzeczywistniające zasady sprawiedliwości społecznej (→3 i 11). W stosunku do procedur sądowych dodatkowe uzasadnienie komentowanego argumentu stanowi wynikające z treści art. 45 ust. 1 Konstytucji RP prawo do sądu. Częścią wspomnianej zasady sprawiedliwości społecznej jest zasada uczciwej procedury, zwana również zasadą rzetelności proceduralnej (wyrok TK z 16.01.2006, SK 30/05). W każdej procedurze

rozstrzygnięcie winno zostać wydane na podstawie prawidłowo ustalonego stanu faktycznego. Nieuwzględnianie faktów notoryjnych czyniłoby procedurę nierzetelną, ponieważ organ orzekający nie brałby pod uwagę tego, co powszechnie wiadome, a zatem znane nie tylko osobom go tworzącym, lecz także stronom. Prowadziłoby to też do oczywistej wadliwości ustaleń faktycznych, co z kolei mogłoby się przełożyć na wadliwe, niesprawiedliwe rozstrzygnięcie.

Odnosnie do procedur sądowych komentowany topos wykazuje ponadto związek z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, stanowiącym o prawie do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki. Dbałość o ekonomikę procesową, przejawiającą się m.in. w zwolnieniu z obowiązku dowodzenia pewnej kategorii faktów, należy uznać za działanie zapobiegające przewlekłemu rozpoznawaniu sprawy i powstaniu zwłoki, której można uniknąć bez naruszenia innych zasad postępowania. Za możliwe do uniknięcia należałoby uznać opóźnienie spowodowane koniecznością przeprowadzania postępowania dowodowego co do prawdziwości twierdzeń dotyczących faktów, co do których żaden z uczestników postępowania ani osoba trzecia nie formułowali wątpliwości.

[4. RODOWÓD I EWOLUCJA] Już prawo rzymskie odwoływało się do maksymy *manifestum non eget probatione* (to, co oczywiste, nie wymaga dowodu). Uznaje się, że paremia ta dała początek obecnie obowiązującym regulacjom prawnym, dopuszczającym możliwość powoływania się na fakty notoryjne bez ich dowodzenia.

Instytucja faktów notoryjnych i możliwości powołania się na nie w ramach funkcjonującego w danym systemie postępowania dowodowego ma szczególne znaczenie dla systemu *common law*, z uwagi na jego tradycję (Piasecki 1961: 38). Fakty notoryjne często czerpią ze wzorów wykształconych jeszcze w średniowieczu. Warto dodać, że w owym okresie powstała specjalna instytucja, służąca zaskarżeniu orzeczeń na podstawie *querela nullitatis ob notoria iniustitiam* (Waligórski 1936: 227).

Fakty notoryjne jako surogat dowodzenia są konstrukcją, która mimo długiej historii nie ulegała istotnym modyfikacjom, a tym samym trudno mówić o jej jakiegokolwiek ewolucji. Warto jednak zwrócić uwagę na szczególną zmianę regulacji instytucji faktów notoryjnych na gruncie polskiego prawa cywilnego, do której doszło w związku z nowelizacją Kodeksu postępowania cywilnego, dokonaną ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1469). Zmiana ta dotyczyła m.in. treści art. 228 § 2 kpc. Obok faktów powszechnie znanych, niewymagających dowodu (notoria powszechne), oraz faktów znanych sądowi urzędowo (aktualnie „z urzędu”), niewymagających dowodów, ale wymagających zwrócenia na nie uwagi

stron przez sąd (notoria urzędowe), wprowadzono „fakty, o których informacja jest powszechnie dostępna” (por. pkt 7).

[5. PRZYKŁADY ZASTOSOWANIA] Za godny naśladowania można uznać sposób posłużenia się komentowanym argumentem w wyroku SN z 5.02.2002, II CKN 894/99: „Uznanie, że dany fakt jest faktem powszechnie znanym (notorycznym) w znaczeniu procesowym, należy do oceny sądu. Tego, co jest powszechnie znane, nie można oznaczyć na podstawie stałych kryteriów, albowiem zależy to od określonego miejsca i czasu. Przyjmuje się, że są to okoliczności, zdarzenia czynności lub stany, które powinny być znane każdemu rozsądnemu i posiadającemu doświadczenie życiowe mieszkańcowi miejscowości, w której znajduje się siedziba sądu”.

Z kolei w wyroku NSA z 23.09.2014, II FSK 2141/12, fakty notoryjne zdefiniowano następująco: „W orzecznictwie oraz w piśmiennictwie nie budzi wątpliwości to, że fakty powszechnie znane to okoliczności, zdarzenia, czynności lub stany, które powinny być znane każdemu rozsądnemu i mającemu doświadczenie życiowe człowiekowi. Chodzi więc o wydarzenia historyczne, polityczne, zjawiska przyrodnicze, procesy ekonomiczne lub zdarzenia normalnie i zwyczajnie zachodzące w określonym miejscu i czasie. Za fakty powszechnie znane mogą [być] uznane tylko te, które odpowiadają rzeczywistości, przy czym kryterium oceny, czy dany fakt ma charakter faktu notorycznego, musi być obiektywne, a nie subiektywne” (por. też np. wyrok NSA z 11.10.2017, II FSK 1301/17). W wyroku z 17.01.2019, K 1/18, TK podaje typowy i jasny przykład okoliczności uznanych za fakty notoryjne. W tym orzeczeniu, dotyczącym m.in. zgodności z zasadą określoności przepisów (→23) terminu „ukraińscy nacjonaści”, użytego w ustawie z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 1998 r. Nr 155, poz. 1016), za fakty notoryjne uznano pewne fakty historyczne, a dokładnie „okoliczności historyczne dotyczące relacji polsko-ukraińskich w okresie istnienia Królestwa Galicji i Lodomerii, w II Rzeczypospolitej [...], podczas II wojny światowej oraz w okresie powojennym”. Co istotne, sam TK zauważa, że notoryjność tych okoliczności jest względna, a ich powszechność ocenia się zgodnie z jego przekonaniem (por. pkt 6).

Uznanie pewnych okoliczności za fakty notoryjne i odstąpienie od przeprowadzania postępowania dowodowego w tym zakresie podlega kontroli instancyjnej. Może więc się zdarzyć, że w postępowaniu odwoławczym przekonanie sądu pierwszej instancji o notoryjnym charakterze pewnych faktów zostanie poddane ocenie. Przykładu takiej sytuacji dostarcza wyrok SA w Katowicach z 7.04.2011, II AKA 23/11; stwierdzono w nim, że sąd pierwszej instancji nieprawidłowo wykonał postępowanie dowodowe, bowiem nie przeprowadził dowodu na fakt, iż

„tabletki «viagry» można swobodnie zamówić w całej Europie za pośrednictwem Internetu, a nadto że nie jest to towar pożądaný, który dodatkowo się przemycą”. Jak wskazano dalej, „[t]rudno byłoby przywołane konstatacje uznać za element wiedzy powszechnej, albowiem do notorii powszechnej zaliczyć można jedynie fakty znane tak szerokiemu kręgowi osób i tak łatwo sprawdzalne, że ich dowodzenie byłoby jedynie stratą czasu. Nie sposób uznać, aby informacje dotyczące dostępności «viagry» w sprzedaży internetowej na terenie Europy należały do tej grupy faktów”.

O ile nie dowodzi się faktów będących faktami notoryjnymi, o tyle odstąpienie od konieczności udowodnienia każdego twierdzenia podnoszonego w procesie musi zostać należycie uzasadnione. Uznanie za fakt notoryjny okoliczności, która wymaga wykazania za pomocą dowodów, stanowi naruszenie prawa nie tylko przed sądami krajowymi, lecz także w postępowaniu przed TSUE. Kolejny raz istotne jest więc dla ważności orzeczenia, aby prawidłowo określić, jaka okoliczność może uchodzić za powszechnie znaną. Nieintuicyjne może się wydawać, że w tym postępowaniu krajowe porządki prawne odpowiednie dla podmiotów pozostających w sporze, jak również orzecznictwo sądów krajowych, nie są dla TSUE faktami notoryjnymi (wyrok z 27.03.2014 w sprawie *Urząd Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego przeciwko National Lottery Commission*, C-530/12 P, oraz wyrok z 29.03.2011 w sprawie *Anheuser-Busch Inc. przeciwko Budějovický Budvar, národní podnik i in.*, C-96/09 P).

[6. CHARAKTERYSTYKA] Zgodnie z treścią art. 228 § 1 kpc sąd bierze pod uwagę fakty powszechnie znane nawet bez powołania się na nie przez strony. O ile istnieje możliwość, by strona postępowania przedstawiła dowód na poparcie faktu powszechnie znanego, o tyle spoczywający na sędzie obowiązek uwzględnienia tego faktu ma charakter bezwzględny. Jeśli oceniać samą instytucję opisaną w art. 228 § 1 kpc (i podobnych przepisach w pozostałych procedurach), norma ta ma zatem charakter reguły prawnej, ponadto trudno wyobrazić sobie od niej wyjątek. Nie stanowią bowiem wyjątków od tej reguły przypadki, w których problematyczne jest ustalenie, czy dany fakt posiada cechę notoryjności.

Mechanizmy użycia argumentu z faktów notoryjnych można zrozumieć dopiero po ustaleniu odpowiedzi na pytanie, jakie fakty zasługują na to określenie. W doktrynie podkreśla się, że można tak mówić wyłącznie o „rzeczywistych, prawdziwych faktach, a nie o powszechnych nawet, ale jedynie niepotwierdzonych przekonaniach o ich istnieniu” (Boratyńska, Królikowski 2020: 510). O notoryjności danego zjawiska nie przesądza ani jego częstotliwość, ani prawdopodobieństwo wystąpienia; mogą to być zarówno wydarzenia często powtarzające się, jak i wyjątkowe, mało prawdopodobne i zwyczajne, normalne. Cechą pozwalającą uznać dany fakt za

notoryjny jest wyłącznie powszechne z nim zaznajomienie. Nie chodzi tu jednak o rzeczywiste zaznajomienie z tym faktem przez jednostki, których sytuacji nawet hipotetycznie on dotyczy. Nie ma też znaczenia sama możliwość pozyskania wiedzy o tym fakcie, choćby dostęp do tej wiedzy był nieograniczony. Nie przesądza bowiem o notoryjnym charakterze faktu źródło wiedzy o nim. Jak wskazał SN w wyroku z 10.02.2010, V CSK 269/09, nie pozwala uznać pewnego zdarzenia za fakt notoryjny sama okoliczność, że można się było o nim dowiedzieć za pośrednictwem Internetu. Część autorów utrzymuje, że o notoryjności faktu można mówić, gdy był on znany nieograniczonej liczbie osób na terenie siedziby sądu (Flaga-Gieruszyńska 2017: 471). Mowa wszakże nie o statystycznym udowodnieniu takiego stanu świadomości w ramach danej grupy, ale o możliwości względnej oceny danego zjawiska w ten sposób i uznaniu go za oczywiste przez sąd.

[7. KRYTYKA] Posługiwanie się kategorią faktów notoryjnych, będącą odstępstwem od obowiązku dowodzenia twierdzeń, na które strona powołuje się w procesie, jest formą zwolnienia strony lub uczestnika postępowania z obowiązku dowodzenia wszystkich twierdzeń przywoływanych w toku postępowania, a przez to może stanowić zagrożenie dla rzetelności czynionych ustaleń faktycznych oraz budzić wątpliwości z punktu widzenia zasady równości stron w procesie. Niemniej biorąc pod uwagę to, że odstępstwo to dotyczy tylko takich faktów, których nie mogą skutecznie zakwestionować ani strony lub uczestnicy postępowania, ani organ orzekający, ponadto ma ono charakter wyjątkowy, korzystanie z tej instytucji powinno odbywać się tak, by nikomu nie szkodzić i nie stwarzać ryzyka manipulacji faktami.

Krytyka instytucji faktów notoryjnych może się wiązać z zasygnalizowaną wyżej niedookreślonością znaczeniową i nieostrością samego pojęcia powszechności. Sytuację dodatkowo skomplikowała wspomniana nowelizacja kpc z 2019 r., oprócz faktów powszechnie znanych (art. 228 § 1 kpc) i faktów znanych sądowi z urzędu wprowadzając nową kategorię: „fakty, o których informacja jest powszechnie dostępna” (art. 228 § 2 kpc). W aktualnym stanie prawnym dodatkowe wątpliwości dotyczą zatem różnic znaczeniowych między sformułowaniem „powszechnie znany” a sformułowaniem „taki, o którym informacja jest powszechnie dostępna”.

[8. REKOMENDACJA/WSKAZÓWKI] Jednym ze sposobów zabezpieczenia ekonomiki procesowej leżącej u podstaw konstytucyjnego prawa do rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie jest argument z faktów notoryjnych. Zasadność jego użycia opiera się na spostrzeżeniu, że to właśnie sprawność postępowania umożliwia ochronę innych wartości, które organ stosujący prawo powinien uwzględnić.

Organy procesowe zawsze powinny wykorzystywać istniejące i prawnie dopuszczalne możliwości usprawnienia procedury, gdyż dopiero w rzetelnie i szybko przeprowadzonym postępowaniu możliwa jest pełna ochrona dóbr jednostki. Z tego powodu również argument z faktów notoryjnych to polecany instrument optymalizacji procesu dochodzenia roszczeń przez podmioty prawa.

Należy jednak pamiętać, że jedynie prawidłowe użycie tej instytucji dowodowej pozwala zrealizować wskazane cele. Oparcie się na okolicznościach błędnie uznanych za powszechnie znane wywoła rezultat odwrotny do zamierzonego. Stosowanie argumentu z faktów notoryjnych musi więc zostać poprzedzone staranną analizą stanu faktycznego i trafnym rozpoznaniem w jego elementach okoliczności powszechnie znanych.

Fakty powszechnie znane stanowią materiał procesowy sprawy na równi z faktami, które podlegają dowodzeniu, a jako że są podstawą ustaleń faktycznych, podlegają także kontroli instancyjnej (Flaga-Gieruszyńska 2017: 471). W literaturze podnosi się często, że ukształtowana tak instytucja jest przykładem ułatwienia dowodowego (Boratyńska, Królikowski 2020: 510). Niemniej trzeba mieć w pamięci, że nawet jeśli traktować ją jako ułatwienie dowodowe, to nie oznacza ono braku możliwości podważenia twierdzeń wynikających z faktów notoryjnych przez stronę przeciwną. Co do tych okoliczności nie została bowiem wyłączona możliwość przeprowadzenia przeciwdowodu. Warto wszakże pamiętać to, co podkreśla NSA w wyroku z 14.03.2007, I OSK 594/06: „[z]a fakt powszechnie znany może być uznany tylko taki fakt, którego nie można obalić dowodem przeciwnym”.

[9. ARGUMENTY POWIĄZANE] Zasada demokratycznego państwa prawnego (→3); Zasada pewności prawa (→6); Argument ze sprawiedliwości społecznej (→11); Założenie racjonalnego prawodawcy (→20); *Iura novit curia* (→81).

[LITERATURA] B. Adamiak (2014), komentarz do art. 77, w: B. Adamiak, J. Borkowski (red.), Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, wyd. 2, Warszawa, 364–369; K. Boratyńska, M. Królikowski (2020), komentarz do art. 168, w: A. Sakowicz (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. 3, Warszawa, 509–511; H. Dzwonkowski, J. Gorąca-Paczuska (2019), komentarz do art. 187, w: H. Dzwonkowski (red.), Ordynacja podatkowa. Komentarz, wyd. 5, Warszawa, 1102–1123; F. Elżanowski (2018), komentarz do art. 77, w: R. Hauser, M. Wierzbowski (red.), Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, wyd. 4, Warszawa, 650–654; K. Flaga-Gieruszyńska (2017), komentarz do art. 228, w: A. Zieliński (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, wyd. 7, Warszawa, 471–472; M. Jagielska, A. Wiktorowska, K. Zalańska (2017), komentarz do art. 106, w: R. Hauser, M. Wierzbowski (red.), Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz, wyd. 4, Warszawa, 519–525; K. Piasecki (1961), Znaczenie procesowe faktów powszechnie znanych i faktów znanych sądowni urzędowo, Pal. 10, 38–46; M. Waligórski (1936), Podstawy kasacyjne procesu

cywilnego w świetle różnic pomiędzy faktem i prawem, Lwów; *A. Zieliński* (2017), komentarz do art. 213, w: *A. Zieliński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 7, Warszawa, 449–450.

[MK, KP]

Książka jest unikatem na skalę światową. Autorzy przedstawiają dokładny opis i analizę toposów (argumentów) stosowanych w dogmatyce prawa i orzecznictwie, wzbogacając je o historię tych toposów i interesujące przykłady ich zastosowania. Dodatkową zaletę stanowi wskazanie bogatej literatury krajowej i zagranicznej. Publikacja będzie nieocenioną pomocą nie tylko dla orzecznictwa i dogmatyki prawa, lecz także dla studentów tej dziedziny – również z tego względu, że napisano ją precyzyjnym językiem, z dbałością o jasność i zrozumiałość, nawet dla tych czytelników, którzy nie mają przygotowania teoretycznoprawnego.

Prof. Tomasz Gizbert-Studnicki

<https://akademicka.pl>

